



## Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

## Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

## Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1043

no 10

BEKNOPT LEERBOEKJE  
DER  
NEDERLANDSCHE  
SPRAAKKUNST,

DOOR

J. H. van Dale,

*Hoofdonderwijzer te Stuis.*

TE SCHOONHOVEN, BIJ S. E. VAN NOOTEN.

PB

504

PB

504

~~171~~  
171  
171  
BEKNOPT LEERBOEKJE

DER

# NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST,

DOOR

**J. H. van Dale,**  
HOOFDONDERWIJZER TE SLUIS.

---

SCHOONHOVEN,  
S. E. VAN NOOTEN.  
1863.

1881.  
Cincinnati  
Ohio

## VOORBERICHT.

---

*De bijzonder gunstige ontvangst, die aan mijne Beknopte Ned. Spraakkunst te beurt mag vallen, heeft mij, op uitnoodiging van een paar geachte ambtgenooten, doen besluiten om daarvan een uittreksel te leveren, dat bij dezen in de wellillendheid van diegenen onder mijne ambtsbroeders wordt aanbevolen, voor wier scholen het oorspronkelijke boekse te uitgebreid mocht zijn. Ik twijfel er niet aan, of sommigen zullen dit werkje in de middelste en het grootere in de hoogste klasse hunner school kunnen gebruiken. Zoo wordt in de eerste een grondslag gelegd, waarop in de laatste slechts behoest voortgebouwd te worden.*

---

*Hulponderwijzers en kweekelingen, die de Bekn. Nederl. Spraakk. mochten bestuderen — en ik weet, dat hun getal nog al groot is — raad ik aan daarna met Dr. KERNS Handleiding en vervolgens met Dr. BRILLS Spraakleer kennis te maken: de taalstudie zal hun daardoor merkelijk verlicht worden.*

*Dat deze geringe arbeid veel nut stichte, hoopt*

Sluis, 20 Junij, 1863.

DE SCHRIJVER.

1. De Nederlandsche taal is de taal, welke thans in het koningrijk der Nederlanden door beschaafde lieden gesproken en geschreven wordt.

2. Het Nederlandsch bedient zich van de volgende enkelvoudige letterteekens: **a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y** (ypsilon), **z**.

Onder deze komen **c, q, x** en **y** uitsluitend in uitheemsche woorden, of eigennamen met verouderde spelling voor, als: *citroen, Cats, consequent, exemplaar, Xantippe, Cyrus, synode, Leyden*.

3. De letters worden verdeeld in klinkers en medeklinkers.

4. Eene lettergreep is een spraakgeluid, dat òf zelf een geheel woord, òf een deel van een woord uitmaakt. Het woord *ei* bestaat uit ééne lettergreep, *eijers* uit twee, *eijerkoek* uit drie lettergrepen. Men heeft alzoo éénlettergrepige, tweelettergrepige, drielettergrepige woorden, enz.

---

5. De woorden worden verdeeld in de volgende tien soorten, die *rededeelen* heeten: 1. Het zelfstandig naamwoord; 2. het lidwoord; 3. het bijvoegelijk naamwoord; 4. het voornaamwoord; 5. het telwoord; 6. het werkwoord; 7. het bijwoord; 8. het voorzetsel; 9. het voegwoord; 10. het tusschenwerpsel.

Alleen de woorden van de eerste zes soorten worden verbogen.



6. De zelfstandige naamwoorden zijn namen, waardoor men personen of zaken van andere onderscheidt. Men verdeelt ze in twee hoofdsorten: *voorwerpsnamen* en *begripsnamen*.

7. *Voorwerpsnamen* zijn namen van afzonderlijke voorwerpen, als *mensch*, *boom*, *berg*, enz.

De voorwerpsnamen worden onderscheiden in:

*Soortnamen* of *gemeene namen*: man, hond, plant, rivier, maand, enz.

*Eigennamen*: Willem, Amsterdam, de Alpen; de Franschen, Engelschen, enz.

*Verzamelwoorden*: volk, vergadering, bosch, gebergte, gedierte, enz.; het schoone, het goede, het ware, enz.; het Fransch, het Engelsch, enz.

*Stofnamen*: water, wijn, melk, goud, ijzer, lood, enz.

8. *Begripsnamen* zijn namen van dingen, die aan of in de voorwerpen worden waargenomen, er dus slechts als zelfstandige naamwoorden *gedacht* worden, bij voorb.: *wijsheid*, *grijsheid*, *deugd*, *jeugd*, *geluk*, *druk*, *bloei*, *groei*, *hoogte*, *droogte*, *slavernij*, *bedelarij*, *brand*, *stand*, *val*, *knal*, *loop*, *doop*, *gelach*, *beklag*, *het leven*, *het geven*, enz.

9. *Verkleinwoorden* dienen om uit te drukken, dat iets klein van omvang is, of minder sterk of hevig dan gewoonlijk. Zij eindigen op *je*, *ke*, *ske*, *tje*, *pje* en *lijn*, als: *Roosje*, *kindeke*, *boekske*, *stoeltje*, *bloempje*, *oogelijn*, *vogelijn*, *maagdelijn*; *luchtje*, *vermaakje*, *regentje*, enz.

10. *Zamengestelde* woorden zijn die, welke uit twee of meer woorden gevormd zijn, als: *voorjaar*, *altijd*, *optocht*, *inleg*, *goedkoop*, *kousenwever*, *zijdenkousenwever*, *franschbroodbakker*, *goudenuurwerkmaker*, *peulerwt*, *erwtpeulen*, *pijpkaneel*, *kaneelpijpen*, *handvol*, enz.

11. Bij de verbuiging der zelfst. naamw. onderscheidt men den eersten, tweeden, derden en vierden naamval.

De eerste naamval duidt aan, dat het naamwoord het onderwerp van den volzin is, als: *de jongen leert; het kind wordt gestraft.*

De tweede naamval geeft afkomstigheid of bezit te kennen, als: *de zoon des vaders; de heer des huizes.*

Deze naamval wordt vaak omschreven door het voorzetsel *van*, gevolgd door den vierden naamval, als: *de zoon van den vader; de heer van het huis.*

De derde naamval doet het voorwerp kennen, ten welks behoefte de handeling geschiedt, als: *ik geef den knaap een boek; ik ontnem den leerling het mes; ik koop het meisje eene pop.*

Deze naamval wordt vaak omschreven door het voorzetsel *aan* of *voor*, gevolgd door den vierden naamval, als: *ik geef een boek aan den knaap; ik ontnem het mes aan den leerling; ik koop eene pop voor het meisje.*

De vierde naamval duidt het voorwerp aan, waarop de handeling van het onderwerp overgaat; of het voortbrengsel, dat uit eene werking ontstaat; als: *hij bemint zijnen broeder; hij giet kogels.*

In den vierden naamval staan de woorden, die eene *ruimte*, *tijdruimte*, *gewicht*, *waarde* of *prijs* te kennen geven; als: *het pad is eenen voet breed; lekker is eenen vinger lang; het heeft éenen dag geduurd; hij kwam den twaalfden Maart; het weegt eenen korrel; het is eenen gulden waard; het kost eenen rijksdaalder; het geldt eenen schelling; het belooft eenen stuiver; het bedraagt eenen halven gulden; het geldt eenen cent de ons.*

*Aansprekingen* staan in den zoogenaamden *vijsden* naamval, die in vorm met den eersten naamval overeenkomt; als: *Jongen! lecr uwe les. Kinders! let op.*

12. Het *getal* wijst aan of er slechts aan één voorwerp, dan of er aan meer voorwerpen van dezelfde soort gedacht wordt. Er zijn dus twee getalvormen: het *enkel-* en het *meervoud*.

Het meervoud wordt gevormd door de uitgangen *n*, *en*, *s*, *ers* of *eren*; als: *hoogte, hoogten; stoel, stoelen; perzik, perziken; peen, penen; eega, eega's of eegaas; tafel,*

*tafels*; *hoen*, *hoenders* of *hoenderen*; — *kolibri*, *kolibris*; *sopha*, *sophas*.

13. Sommige zelfstandige naamwoorden vormen hun meervoud onregelmatig; als: alle woorden, die op *heid*, en vele, die op *man* eindigen; *lid*, *gelid* en *smid*, *spit*, *rif* en *split*, *stad*, *vloo* en *koe*; *rede* en *lende*, *sieraad*, *kleinood* en *vleesch*.

De woorden, die den dubbelen meervoudsvorm *ers* of *eren* aannemen, zijn: *blad*, *rad*, *goed*, *gemoed*, *lam*, *lied*, *gelid*, *kalf*, *kind*, *kleed*, *been*, *hoen*, *spaan*, *rund*, *volk*, *ei* en *loof*.

14. Sommige woorden worden alleen in het meerv. gebruikt. Daartoe behooren onder anderen: *ouders*, *voorouders*, *gebroeders*, *gezusters*, *zeden*, *kosten*, *onkosten*, *Pyreneën*, *Alpen*, *hersenen*, *verzenen* (hielen), *lieden*, *zemelen*, enz.

15. De zelfstandige naamwoorden hebben drieërlei geslacht. Ze kunnen van het *mannelijk*, of van het *vrouwelijk*, of van het *onzijdig* geslacht zijn.

16. Tot het mannelijk geslacht behooren:

1°. De namen van mannelijke personen of dieren, en die van denkbeeldige mannelijke wezens; als: *Willem*, *man*, *staatsman*, *koning*, *smid*, *leeraar*, *leeuw*, *tijger*, *afgod*, *engel*, enz.

2°. De namen van boomen, als: *beuk*, *eik*, *berk*, *olm*; enz. *Spar* en *linde* zijn vrouwelijk.

3°. De namen der maanden en jaargetijden: *April doet wat hij wil*; *Maart roert zijn staart*.

*Lente* is vrouwelijk.

4°. De namen van bergen, als: *de Etna*, *de Hekla*, enz.

5°. De namen van munten, als: *cent*, *stuiver*, *gulden*, *rijksdaalder*, enz.

*Pistool* is, als munt, vrouwelijk; als wapentuig, onzijdig.

6°. De namen van voorwerpen en werktuigen, die op *er* of *aar* eindigen; als: *blaker*, *gieter*, *lessenaar*, *evenaar*, enz.

7°. De namen van planten en vruchten, welke op *el*, *er* en *ing* eindigen, als: *heester*, *appel*, *amandel*, *zuring*, *scheerling*, enz.

8°. De namen van edele of bijzondere steenen, als: *agaat*, *saffier*, *robijn*, *topaas*, *smaragd*, *karbonkel*, *turkoois*, *diamant*, *granaat*, enz.

9°. De woorden, die op *em* of *sem* eindigen, en die, waarin de *m* door een' medeklinker wordt voorafgegaan; als: *helm, arm, adem, alsem, balsem*, enz.

*Handpalm* is vrouwelijk.

10°. De woorden, die op *dom* eindigen, en een' staat of toestand beduiden, als: *adeldom, rijkdom, wasdom, vrijdom, ouderdom*, enz.

11°. De diernamen op *m, eel, ijn* en *oen*; als: *zalm, tonijs, makreel, schorpioen*.

Onz. zijn: *kapoen* en *konijn*.

17. Tot het vrouwelijk geslacht behooren:

1°. De namen van vrouwelijke personen en dieren en van denkbeeldige vrouwelijke wezens; als: *Sophia, vrouw, koningin, zondares, naaister, barones, abdis, leuwin, godin, godes, engel, dievegge, kamenier, staatsdame, baker*, enz.

2°. De letters van het *abc* en de cijfers.

3°. De namen van schepen: *Hij voer in de Zoutman naar de West*.

4°. De vreemde namen van muziekinstrumenten; als: *gitaar, bazuin, viool, klarinet, harmonica*, enz.

5°. De woorden, welke op *heid* of *teit* eindigen, als: *waarheid, kindsheid, kindschheid, societet, majesteit*, enz.

6°. De woorden, welke op *nis* eindigen, als: *gevangenis, droefenis, beeltenis, verbintenis*, enz. — *Vonnis* is onzijdig.

7°. De woorden, welke op *ing* eindigen, mits ze van werkwoorden afgeleid zijn, als: *beloening, betoening, nering, hantering*, enz.

8°. De woorden, welke op *be, de* of *te* eindigen, als: *tobbe, tombe; bede, rede; schande, offerande, schade, sucade; hoogte, droogte*, enz.

*Vrede* wordt mann. en vrouw. gebruikt.

9°. De woorden, welke op *ij* of *ei, ie* of *uw* eindigen, als: *bij* en *rij, lei* en *sprei, knie* en *spie, zwaluw* en *schaduw*, enz.

Mannelijk zijn: *derrie* en *brij, kei* en *rei*, en *malvezij*.

10°. De woorden op *iek* en *age*, als: *republiek, muziek, kroniek, fabriek, pakkage, lekkage*, enz.

11°. De woorden, welke op eene toonlooze *e* eindigen of vroeger daarop eindigden, als: *vrees, baat, reis, rust, smart, hoop, kulp, eer, baan, zorg, maat, taal, spraak, tarw, haag*, enz.

12°. De woorden op *schap*, ingeval ze eene gesteldheid, of eene verzameling van personen of zaken te kennen geven, als: *blijdschap, vriendschap, beterschap, ridderschap, priesterschap, nalatenschap, wetenschap, koopmanschap, komenschap*.

13°. De woorden, welke van den wortel eens werkwoords afgeleid zijn en op *st* eindigen, als: *kunst, gunst, vangst, dienst, winst*, enz.

*Dienst* werd vroeger mann. gebruikt. Men zegt nog *ten dienste*.

18. Tot het onzijdige geslacht behooren :

1°. De namen van werelddeelen, landen en plaatsen, als: *het waterrijke Europa, het bergachtige Zwitserland, het trotsche Venetië. De Betuwe, de Veluwe, de Paltz, de Levant, de Oost, de West en de Krim* zijn vrouwelijk.

2°. Al die woorden, welke 't lidwoord *het* voor zich dulden, als: *boek, huis, onderscheid, voorval, bankje, het Latijn, het JA, enz.*

19. De zamengestelde zelfst. naamw., die uit twee of meer zelfst. naamw. gevormd zijn, volgen het geslacht van het laatste lid der zamenstelling. Dus zijn *veldheer, korenkooper* mannelijk; *hoofdverdeeling, legerplaats* vrouwelijk; *vaderland, staatsbelang* onzijdig.

*Misdruk, huisraad* en *kwik* zijn onzijdig als verkortingen van *misdrukssel, huisgeraad* (d. i. *huisgereedschap*) en *kwikzilver*.

*Spin* en *baker* zijn eigenlijk vrouwelijk als verkortingen van *spinnekobbe* of *spinnekoppe*, en *bakermoeder*. *Oogenblik*, zamengesteld uit *oogen* en het onzijdige *geblik*, dient daarom onzijdig te zijn. Men gebruikt het ook mannelijk.

20. *Gemeenslachtige* woorden zijn zulke, die mannelijk zijn, wanneer zij een' mannelijken; vrouwelijk, wanneer zij een' vrouwelijken persoon beteekenen. Hiertoe behooren de woorden op *ling* en *genoot*, als: *vreemdeeling, lieveling, tweeling, echtgenoot, speelgenoot* of *speelnoot*. Voorts: *getuige, dienstbode, gids, klant, erfgenaam, kameraad, scholier, bloedverwant* of *verwant, wees, enz.*

21. Het *lidwoord* dient om een' persoon of zaak, hetzij als een bepaald, hetzij als een onbepaald voorwerp, tegenover andere van dezelfde soort te doen uitkomen.

Het woordje *de, het*, dat uit het aanwijzend voornaamwoord *die, dat* ontstaan is, heet *bepalend* lidwoord. Het woordje *een*, dat hetzelfde is als het toonloos uitgesproken telwoord *één*, heet *onbepaald* lidwoord.

22. Verbuiging van het bepalend lidwoord en het zelfstandig naamwoord.

## ENKELVOUD.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. De koning.	1. De moeder.	1. Het hart of harte.
2. Des konings.	2. Der moeder.	2. Des harten.
3. Den koning.	3. Der moeder, demoeder.	3. Het hart of harte.
4. Den koning.	4. De moeder.	4. Het harte.

## MEERVOUD.

1. De koningen.	1. De moeders.	1. De harten.
2. Der koningen.	2. Der moeders.	2. Der harten.
3. Den koningen.	3. Den moeders.	3. Den harten.
4. De koningen.	4. De moeders.	4. De harten.

23. Verbuiging van het onbepaald lidwoord en het zelfst. naamw.

## ENKELVOUD.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Een mensch.	1. Eene echtgenoot.	1. Een huis.
2. Eens menschen.	2. Eener echtgenoot.	2. Eeus huizes.
3. Eenen mensch, een' mensch.	3. Eener echtgenoot, eene echtgenoot.	3. Eenen huize, een huis.
4. Eenen mensch, een' mensch.	4. Eene echtgenoot.	4. Een huis.

Het woordje *een* sluit het meervoud uit. Men kan *menschen*, *echtgenooten*, *huizen* beschouwen als het meervoud van *een mensch*, *eene echtgenoot*, *een huis*. Meer en meer wint het gebruik veld om *eene*, *eenen* te verkorten tot *een'* of *een*.

24. Eindigt de tweede naamval in 't mann. geslacht op *s*, dan heet hij den *sterken*; eindigt hij op *en*, dan heet hij den *zwakken* tweeden naamval. Een' *zwakken* tweeden naamval hebben o. a. de mannelijke woorden: *vorst*, *hertog*, *graaf*, *paus*, *heer*, *profeet*, *mensch*, *wijze*, *vrome*, *naaste*, *gevangene*, enz. en het onzijdige *harte*.

25. Het *bijnoegelijk naamwoord* drukt eene eigenschap of hoedanigheid van een zelfstandig naamwoord uit, en volgt dit zelfst. naamw. in geslacht, getal en naamval.

Bijvoegelijke naamw. zijn: *goed, slecht, rijk, stout; deelachtig, zwartachtig, krijgshaftig, dankbaar, toornig, vriendelijk, goddeloos, aardsch, Zweedsch, Russisch, Europeesch, vreedzaam, onnoozel, weelderig; zilveren, koperen, linnen; beleefd, vermaard, gestreng, aartsdom, onrein, welvoegelijk, enz.*

26. *Stoffelijke* bijv. naamw. zijn *koperen, linnen, spanen, vriesch, neteldoersch, lakensch, kamerdoersch, duffelsch, enz.*

27. Verbuiging van het bijv. naamw. in den *zwakken* vorm.

## ENKELVOUD.

## Mannelijk.

## Vrouwelijk.

## Onzijdig.

- |                     |                          |   |
|---------------------|--------------------------|---|
| 1. De goede man.    | 1. De goede vrouw.       | 1. Het goede kind.                        |
| 2. Des goeden mans. | 2. Der goede vrouw.      | 2. Des goeden kinds.                      |
| 3. Den goeden man.  | 3. Der of de goedevrouw. | 3. Den goeden kinde<br>of het goede kind. |
| 4. Den goeden man.  | 4. De goede vrouw.       | 4. Het goede kind.                        |

## MEERVOUD.

1. De goede mannen, vrouwen, kinderen.
2. Der goede mannen, vrouwen, kinderen.
3. Den goeden mannen, vrouwen, kinderen.
4. De goede mannen, vrouwen, kinderen.

28. Verbuiging van het bijvoegelijk naamwoord, als een zelfst. naamw. beschouwd.

## ENKELVOUD.

## Mannelijk.

## Vrouwelijk.

- |                |                         |
|----------------|-------------------------|
| 1. De wijze.   | 1. De wijze.            |
| 2. Des wijzen. | 2. Der wijze.           |
| 3. Den wijze.  | 3. Der wijze, de wijze. |
| 4. Den wijze.  | 4. De wijze.            |

## MEERVOUD.

1. De wijzen.
2. Der wijzen.
3. Den wijzen.
4. De wijzen.

29. Niet verbogen worden :

a. De stoffelijke bijv. naamw. op *en*.

b. De bijv. naamw. op *lei* en *hande*: *allerlei*, *velerhande*, enz.

c. De bijv. naamw. op *er*, die van den naam eener plaats ontleend zijn, als: *Amsterdammer schipper*, *Aardenburger haven*.

d. De bijv. naamw. *rechter* en *linker*: *hij heeft zijn' rechter voet verstuikt*.

Men schrijft ook *rechtervoet*, *linkerhand*, enz.

30. De bijv. naamw. hebben drie trappen van vergelijking: den *stellenden*, den *vergrootenden* of *vergelijkenden*, en den *overtreffenden* trap.

De vergrootende trap wordt gevormd door *er*, en gaat het bijv. naamw. op een' klinker of eene *r* uit, door *der*, als: *groot*, *grooter*; *ver*, *verder*; *na*, *nader*; *spa*, *spader*; *goedkoop*, *goedkooper*, enz.

De overtreffende trap wordt gevormd door *st*: *grootst*, *verst*, *naast*, *spaadst*, *goedkoopst*.

Bij verlenging wordt *naast*: *naas-te*. Van *wijs*, *boos*, *meer*, enz. komt *wijsste*, *boosste*, *meeste*.

31. Sommige bijv. naamw. en bijw. vormen hunne trappen onregelmatig:

Stellende trap.	V McGr. trap.	Overtreff. trap.
<i>goed</i> of <i>wel</i> ,	<i>beter</i> ,	<i>best</i> ;
<i>veel</i> , <i>menig</i> ,	<i>meer</i> , <i>meerder</i> ,	<i>meest</i> ;
<i>weinig</i> ,	<i>minder</i> , <i>weinig</i> ,	<i>minst</i> , <i>weinigst</i> ;
<i>gaarne</i> , <i>graag</i> ,	<i>liever</i> , <i>grager</i> ,	<i>liefsal</i> , <i>gruagst</i> ;
<i>vaak</i> , <i>dikwijls</i> , <i>dikmaals</i> ,	<i>vaker</i> , <i>meermalen</i> ,	<i>vaakst</i> , <i>meest</i> ;
<i>dikwerf</i> , <i>menigmaal</i> ,		
<i>laat</i> ,	<i>later</i> ,	<i>laatst</i> , <i>lest</i> .



32. Na den *vergrootenden* trap gebruikt men het woordje *dan*: Jan is zoo groot als Piet, doch kleiner dan Willem; het schijnen andere vruchten, dan die van gisteren.

33. De beteekenis der woorden *vuurrood, ijskoud, beendroog, pikzwart, fonkelnieuw, sneeuw wit, ijzersterk, luchtdicht; almachtig, overal tegenwoordig, eeuwig*, enz. laat geene vergrooting toe.

De overtreffende trap wordt soms door *aller* versterkt, als: *allergrootst, allergeduchtst*.

34. Men onderscheidt de voornaamwoorden in *persoonlijke, bezittelijke, aanwijzende, onbepaalde, vragende* en *betrekkelijke*.

35. De *persoonlijke* voornaamwoorden duiden den eersten, of den tweeden, of den derden persoon aan. De eerste persoon is de persoon, die spreekt; de tweede, de persoon tot wien men spreekt; de derde, de persoon of het voorwerp, waarover men spreekt.

Verbuiging der persoonlijke voornaamwoorden.

Eerste persoon.

Tweede persoon.

ENKELVOUD.

Mann. en vrouw.

Mann. en vrouw.

1. Ik.
2. Mijner, mijns, mijn.
3. Mij, me.
4. Mij, me.

ontbreekt.

Derde persoon.

Mann.

Vrouw.

Onz.

- |                         |                        |                         |
|-------------------------|------------------------|-------------------------|
| 1. Hij.                 | 1. Zij, ze.            | 1. Het.                 |
| 2. Zijner, zijns, zijn. | 2. Harer, haars, haar. | 2. Zijner, zijns, zijn. |
| 3. Hem.                 | 3. Haar, heur.         | 3. Hem, het.            |
| 4. Hem.                 | 4. Haar, heur.         | 4. Het.                 |

## MEERVOUD.

Eerste persoon.	Tweede persoon.	Derde persoon.		
1. Wij, we.	1. Gij, ge.	1. Zij, ze.	1. Zij, ze.	1. Zij, ze.
2. Onzer.	2. Uwer.	2. Hunner.	2. Harer.	2.
3. Ons.	3. U.	3. Hun.	3. Haar.	3.
4. Ons.	4. U.	4. Hen, ze.	4. Haar, ze.	4. Zij, ze.

In plaats van het enkelv. *du* (doe) is het meervoudige *gij* (*gi*) gekomen. 't Komt nog voor in 't versje :

Heden mij,  
Morgen dij.

36. *Zich* is een *terugwerkend persoonlijk voornaamw.*, dat in alle drie de geslachten, in het enkel- en meervoud, in den 3den en 4den naamval gebruikt wordt. *Hij wast zich; zij geeft zich moeite; zij kwetsen zich.*

37. *Elkander, elkaár, malkander* en *malkaár* zijn  *wederkeerige pers. voornaamw.* De 2de naamval is *elkanders, malkanders*; de 3de naamv. *elkander* of *elkanderen*; *malkander* of *malkanderen*.

38. *Dezelve*, een pers. voorn. van den derden persoon, wordt zoo min mogelijk gebruikt. Soms wendt men het aan ter vermindering van dubbelzinnigheid, als: *David hiewo den reus Goliath het hoofd af met deszelfs* (of ook: *diens*) *zwaard. De koning reed met zijnen broeder en diens* (of *deszelfs*) *gemalin.*

Ook gebruikt men ter versterking het woord *zelve*; als: *ik zelve* of *ik zelf*; *de vader zelve*; *het kind zelf*; *de moeder zelve*; *de vaders zelve*; enz.

39. In de volgende uitdrukkingen komt de 2de naamval der pers. voornaamw. voor: *gedenk mijner*; *één onzer*; *drie hunner*; *hij is mijns gelijke*; *doe het om uws zelfs wille*; enz.

40. De *bezittelijke* voorn. duiden aan, of iets aan den eersten, den tweeden, of den derden persoon toebehoort. Die van den eersten persoon zijn: *mijn* (enk.), *ons* (meerv.); die van den tweeden persoon: *dijn* (enk.) dat verouderd

is, *uw* (meerv.); die van den derden persoon: *zijn*, *haar* of *heer* (enk.), en *hun*, *haar* (meerv.).

Verbuiging van het bezittelijk voornaamwoord.

ENKELVOUD.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1. Mijn broeder.	1. Mijne zuster.	1. Mijn nichtje.
2. Mijns broeders.	2. Mijner zuster.	2. Mijns nichtjes.
3. Mijnen broeder, mijn' br.	3. Mijnerzuster, mijnez.	3. Mijn nichtje.
4. Mijnen broeder, mijn' br.	4. Mijne zuster.	4. Mijn nichtje.

MEERVOUD.

1. Mijne broeders, zusters, nichtjes.
2. Mijner broeders, zusters, nichtjes.
3. Mijnen broeders, zusters, nichtjes.
4. Mijne broeders, zusters, nichtjes.

Meer en meer wint het gebruik veld om *mijne*, *mijnen*, enz. te verkorten tot *mijn'* of *mijn*; als: *ik zie mijn vader*, *mijn echtgenoot*, *hun broeder*, *haar zuster*, enz.

In 't dagelijksch leven zegt men: *mijn moeder haar vriend*, *uw zuster haar kind*, *mijn vader zijn vriend*; *de eene zijn dood*, *de andere zijn brood*; enz.!

41. De *aanwijzende* voornaamwoorden zijn: *die*, *dat*; *deze*, *dit*; *gene*; *degene*, *hetgene*; *diegene*, *datgene*; *dezelfde*, *hetzelfde*; *zulk*, *zoodanig*, *dusdanig*, *dergelijk*.

*Deze* wordt gebruikt voor voorwerpen, die nabij zijn; *die* en *gene* voor die, welke veraf zijn. *Deze* en *gene*, zelfstandig gebruikt, worden in 't meervoud: *dezen* en *genen*.

Verbuiging der aanw. voorn. *die*, *deze* en *gene*.

ENKELVOUD.

MEERVOUD.

Mann.	Vrouw.	Onzijdig.	
1. Die.	1. Die.	1. Dat.	1. Die.
2. Diens.	2. Dier.	2. Diens.	2. Dier.
3. Dien.	3. Dier, die.	3. Dien, dat.	3. Dien.
4. Dien.	4. Die.	4. Dat.	4. Die.

1. Deze.	1. Deze.	1. Dit.	1. Deze.
2. Dezes.	2. Dezer.	2. Dezes.	2. Dezer.
3. Dezen.	3. Dezer, deze	3. Dezen, dit.	3. Dezen.
4. Dezen.	4. Deze.	4. Dit.	4. Deze.
1. Gene.	1. Gene.		1. Gene.
2. Genes.	2. Gener.		2. Gener.
3. Genen.	3. Gener, gene.		3. Genen.
4. Genen.	4. Gene.		4. Gene.

42. De zamengekoppelde bijwoorden: *hiervan, hieraan, hiermede, hieruit, daarvan, daaraan, daarmede, daaruit*, enz. komen niet zelden in de plaats der aanwijzende voornaamwoorden. B. v.: *Dacht gij aan die zaak?* — *Ja, ik dacht aan haar*, liever: *Ik dacht daaraan* of *Ik dacht er aan*.

43. De *onbepaalde* voornaamw. wijzen personen of zaken aan, zonder ze te noemen. Ze zijn: *iemand, niemand, men, iets, niets, al wie, wat en een*. B. v.: *Er is iemand; niemand vreemds; iets nuttigs; wat vrolijks; een mijner vrienden; ik heb er een*.

44. De *vragende* voornaamw. vragen naar personen of zaken, of naar bijzonderheden van personen of zaken. Zij zijn: *wie, welke, wat, hoedanig*, en de woordverbinding *wat voor een*. B. v.: *Wie is daar?* — *Wat is er gebeurd?* — *Wat voor een man is dat?* — *Wat voor man is hij?* — *Wat is dat voor eene vrouw?* — *Welke vorst zal dat doen?* — *Welk een vorst is hij?*

Verbuiging van *wie, welke* en *wat*.

#### ENKELVOUD.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.	Mv. voor de 3 gesl.
1. Wie.	1. Wie.	1. Wat.	1. Wie.
2. Wiens.	2. Wier.		2. Wier.
3. Wien.	3. Wie.		3. Wien.
4. Wien.	4. Wie.	4. Wat.	4. Wie.

1. Welke, welk.	1. Welke.	1. Welk.	1. Welke.
2.	2.	2.	2.
3. Welken.	3. Welke.	3. Welken, welk.	3. Welken.
4. Welken.	4. Welke.	4. Welk.	4. Welke.

*Wat heeft geen' tweeden naamval. Men zegt daarvoor van wat en aan wat, of waarvan en waaraan; b. v.: Van wat of waarvan spreekt gij?*

45. De *betrekkelijke* voornaamw. dienen, om een' bepalenden zin met een zelfst. naamw. of voornaamw. te verbinden. Als zoodanig worden gebruikt: *die, dat; welke, welk of dewelke, hetwelk; wie, wat, hetgeen*. B. v.: *de man, dien gij gezien hebt, is hier; hij, die gehoorzaam is, wordt geprezen.*

Verbuiging van *die, welke, dat* en *hetwelk*.

ENKELVOUD.

MEERVOUD.

Mannelijk.

Vrouwelijk.

Onzijdig.

1. Die, welke.	1. Die, welke.	1. Dat, hetwelk.	1. Die, welke.
2. Wiens, welks.	2. Wier, welcher.	2. Welks.	2. Wier, welcher.
3. Wien, welken.	3. Die, welke.	3. Dat, hetwelk.	3. Wien, welken.
4. Dien, welken.	4. Die, welke.	4. Dat, hetwelk.	4. Die, welke.

Na voorzetsels gebruikt men niet *dien* of *die*, maar *wien* of *wie*; b. v.: *De man, met wien gij spreekt; de menschen, bij wie ik verkeer.*

46. De zamengekoppelde bijwoorden *waaraf, waarvan, waarmede, waardoor, waarin, waaruit, waarop, waartoe*, enz. komen niet zelden in de plaats der *betrekkelijke* voornaamw.; b. v.: *Dit is het paard, waarmede ik gekomen ben; dit is de man, waarmede (of met wien) ik gesproken heb.*

47. De *telwoorden* worden verdeeld in *hoofdgetallen* of *grondgetallen*, en *ranggetallen*. De eerste geven te kennen, *hoeveel* voorwerpen van dezelfde soort er worden genomen; de laatste *het hoeveelste* voorwerp in zijne soort bedoeld wordt.

*Hoofd- of grondgetallen zijn een, tien, honderd, duizend, millioen, enz.*

*Bepaalde ranggetallen zijn: de eerste, de tweede of de andere, de elfde, de duizendste, enz.*

*Onbepaalde ranggetallen zijn: de laatste, de zooveelste, de hoeveelste.*

De *hoofdgetallen* en *ranggetallen* noemt men *bepaalde* telwoorden. *Onbepaalde* telwoorden zijn: *al, alles, beide, gezamenlijk, geheel, gansch, ieder, iegelijk, elk, geen, eenig, ettelijke, sommige, menig, veel, weinig, genoeg, half, wat, luttel, enkele; verscheidene, onderscheidene, verschillende, zekere.*

Nog rekt men onder de telwoorden:

De *herhalinggetallen*: eenmaal, een reis, twee keer, driewerf, honderdmaal.

De *verdubbelgetallen*: *tienvoudig, drievoudig, veelvoudig, enz.*

De *soortgetallen*: *eenerlei, tweeërlei of tweederlei, drierhande, drierlei, vierderlei, allerhande, enz.*

48. De *hoofdgetallen* kunnen ook in het meervoud gebruikt worden; b. v.: *Jesus en de twaalven; met ons vieren; het is bij vijven; honderden menschen; hij wierp de twee drieën; hij is van zessen klaar; enz.*

Men zegt natuurlijk: *het is bij ééne.*

49. De *andere* beteekent de *tweede*. Nog schrijft men *anderhalf* voor *tweedehalf*, dat is: *het eene geheel en het andere geheel half*. Zoo ook schrijft men *derdehalf*, enz. voor *twee en een half*, enz.

50. Spreekt men van personen, zoo schrijft men: *allen, velen, weinigen, beiden, eenigen, sommigen, enz.*; spreekt men van andere voorwerpen, zoo schrijft men: *alle, vele, weinige, beide, eenige, sommige, enz.* B. v.: *de kinderen zijn allen ziek; de pennen zijn alle vermaakt, enz.*

Men schrijft *ons beider vrienden* voor: *onzer beider vrienden*; *u beider ouders* voor: *uwer beider ouders*; *hun aller vrienden* voor: *hunner aller vrienden*.

Na *menig* staat het zelfst. naamw. steeds in het enkelvoud: *menig man, menige vrouw; menigmaal*.

51. Het *werkwoord* drukt een' handeling of toestand uit, met aanduiding of de 1e., 2e. of 3e. persoon er het onderwerp van is; of dit plaats heeft in den tegenwoordigen, den verleden' of den toekomstenden tijd; en of men het zich als werkelijk of mogelijk voorstelt.

De verandering in vorm, welke het werkwoord daardoor ondergaat, wordt *verbuiging* of *vervoeging* genoemd.

52. De *onvolmaakte tegenwoordige* tijd stelt de handeling of toestand voor als *onvoltooid*, als *nog voortdurende*; b. v.: *ik leer, gij slaapt, hij hoort*. De *volmaakte tegenwoordige* tijd stelt de handeling of toestand voor als *voltooid*; b. v. *ik heb geleerd; gij hebt geslapen; hij is gevallen*.

Zoo heeft men ook een' *onvolmaakten verleden* tijd: *ik sprak, hij viel*; en een' *volmaakten verleden* tijd: *ik had gesproken, wij waren gevallen*; — een' *onvolmaakten toekomstenden* tijd: *ik zal spreken, hij zal vallen*; en een' *volmaakten toekomstenden* tijd: *ik zal gesproken hebben, hij zal gevallen zijn*. — *Ik zou spreken* is de verleden tijd van den *onvolmaakten toekomstenden* tijd: *ik zal spreken*; — *ik zou gesproken hebben* is de verleden tijd van den *volmaakten toekomstenden* tijd: *ik zal gesproken hebben*.

53. De werkwoorden hebben *drie* wijzen. De hoofdwijzen zijn de *aantoonende* en de *aanvoegende* wijs. De *gebiedende* wijs is uit de *aanvoegende* wijs ontstaan.

De aantoonende wijs stelt iets voor als *werkelijk*, als: *hij komt, hij kwam, hij zal komen*. De aanvoegende wijs stelt iets voor als *mogelijk* of *wenschelijk*, als: *hij komse! kwame hij toch!* De gebiedende wijs stelt iets voor als een *gebod, verzoek, vermaning*, enz.; *kom! leer uwe les!*

54. Komt het werkwoord voor zonder eenige vormverandering, dan is het een zelfstandig naamwoord, als: *leeren is nuttig; reizen is aangenaam*. Deze naamwoordelijke vorm wordt ook *onbepaalde wijs* genoemd.

*Leerende en geleerd, reizende en gereisd*, enz. zijn eigenlijk bijvoegelijke naamwoorden, doch worden gewoonlijk *deelwoorden* genoemd: het eerste heet dan *tegenwoordig*, het tweede *verleden deelwoord*.

55. De werkwoorden worden verdeeld in *overgankelijke* en *onovergankelijke*.

*Overgankelijke* werkwoorden zijn de zoodanige, wier handeling op een voorwerp overgaat, hetwelk altijd in den 4den naamval staat, als: *slaan, koopen, nemen*.

*Onovergankelijke* werkwoorden zijn de zoodanige, wier handeling of toestand zich tot het onderwerp bepaalt, of die een voorwerp in den 2den of 3den naamval bij zich hebben, als: *slapen, vallen, knielen; gedenken; betamen, toeschijnen*.

Tot de *overgankelijke* werkwoorden behooren de *terugwerkende* werkwoorden.

*Terugwerkende* werkwoorden zijn de zoodanige, waarbij het onderwerp, dat de handeling uitoefent, tevens het voorwerp is, dat die handeling ondergaat, zooals: *zich waschen, zich schamen, zich inbeelden, zich veroorlooven*.

56. Wanneer een werkwoord zoo gebruikt wordt, dat



de persoon of zaak, waarvan de werking uitgaat, niet uitdrukkelijk genoemd, maar door het onzijdig voornaamwoord *het* uitgedrukt wordt, dan heet zoo'n werkwoord *onpersoonlijk*.

*Echte* onpers. werkw. zijn: *het regent, het waait, het hagelt, het is koud, het is warm, enz.* *Onechte* onpers. werkw. zijn: *het ontbreekt hem aan moed, dat is: moed ontbreekt hem; het faalt hem aan krachten, d. i.: krachten falen hem.*

57. Onder de werkwoorden zijn er eenige, die *hulpwerkwoorden* heeten.

Hulpwerkwoorden van den *tijd* zijn: *hebben, zijn en zullen: ik heb gegaan, ik ben gegaan, ik zal gaan.*

*Hebben en zijn* zijn de hulpwerkw. van den *verleden*; *zullen* is dat van den *toekomenden* tijd.

Hulpwerkwoorden van de *wijze* zijn: *zullen, mogen en laten*, als: *ik wil; dat hij mij groete; wanneer het gebeuren mocht; laat hem leeren!* — *Zullen en mogen* zijn de hulpwerkw. van de *aanvoegende*; *laten* is dat van de *gebiedende* wijs.

Hulpwerkwoord van het *geslacht* is *worden*, dat het *lijdende* geslacht uitdrukt van de overgankelijke werkwoorden, als: *ik sla, ik sloeg, ik heb geslagen, enz.*, bedrijvend geslacht; *ik word geslagen, ik werd geslagen, ik zal geslagen worden, enz.* lijdend geslacht.

58. Het werkwoord *zijn* heet zelfstandig werkwoord. Eerst met een bijvoegelijk naamwoord of zelfst. naamwoord verbonden vormt het een volledig gezegde, als: *God is groot; God is de Almachtige.*

De werkwoorden: *zijn, heeten, blijven, schijnen, worden, lijken, gelijken en blijken* hebben alle een dubbelen eersten naamval bij zich, als: *hij is een held; zij heet mijne vriendin; gij blijft een bloodaard; zij schijnt een deugdzaam meisje; hij werd een geacht man; hij leek een razende; gij blijkt een eerlijk man te zijn.*

59. Er is tweeërlei verbuiging of vervoeging der werkwoorden: de *sterke* of ongelijkvloeiende, en de *zwakke* of gelijkvloeiende.

Door *sterke* werkwoorden verstaat men de zoodanige, die

in den onvolmaakt' verleden tijd, of in het verleden deelwoord, of wel in beide, een' anderen klinker hebben dan in den tegenwoordigen tijd, als: *lezen, las, gelezen; bersten, berstte, geborsten; stelen, stal, gestolen.*

De *zwakke* werkwoorden hebben *geene* klankverwisseling. Hun onvolmaakte verleden tijd eindigt op *de* (of *te*), en hun lijdend deelwoord, dien overeenkomstig, op *d* (of *t*), als: *leeren, leerde, geleerd; plukken, plukte, geplukt; missen, miste, gemist.*

Na eene *s*, volgende op eene toonlooze lettergreep, wordt *de* behouden: *vonnissen, vonnisde, gevonnisd.*

De derde persoon enk. van den tegenw. tijd en de tweede persoon van den tegenw. en onvolm. verl. tijd eindigen op *t*, als: *gij hoort, gij hoordet; gij leest, gij laast; hij hoort, zij leest, men speelt, iemand spit, hij houdt, hij zendt, enz.*

Uitzonderingen zijn: *hij is, kan, mag, zal en wil.*

Het meervoud van den onvolm. verl. tijd der werkwoorden *zetten, redden, putten, schudden*, en dergelijke, schrijft men op tweeërlei wijze: *wij zetten of wij zetteden; gij reddet of gij reddedet; zij putten of zij putteden; genen schudden of genen schuddeden.*

60. *Onregelmatige* werkwoorden zijn de zoodanige, die in hunne vervoeging van die der *zwakke* en *sterke* beide afwijken. Het zijn de 19 volgende:

*Kunnen, moeten, mogen, weten, zullen, durven, gaan, staan, doen, zijn of wezen, willen, hebben, plegen, werken, koopen, zoeken, brengen, denken en dunken.*

61. Voorbeeld van *zwakke* verbuiging.

Het overgankelijke werkwoord *leeren.*

Bedrijvend geslacht.

**AANTOONENDE WIJS.**

**AANVOGENDE WIJS.**

Onvolmaakte tegenwoordige tijd.

**Enkelvoud.**

- |               |                |
|---------------|----------------|
| 1. Ik leer.   | 1. Ik leere.   |
| 2. Gij leert. | 2. Gij leeret. |
| 3. Hij leert. | 3. Hij leere.  |

**Meervoud.**

- |                |                |
|----------------|----------------|
| 1. Wij leeren. | 1. Wij leeren. |
| 2. Gij leert.  | 2. Gij leeret. |
| 3. Zij leeren. | 3. Zij leeren. |

**Onvolmaakte verledene tijd.****Enkelvoud.**

- |                 |                 |
|-----------------|-----------------|
| 1. Ik leerde.   | 1. Ik leerde.   |
| 2. Gij leerdet. | 2. Gij leerdet. |
| 3. Hij leerde.  | 3. Hij leerde.  |

**Meervoud.**

- |                 |                 |
|-----------------|-----------------|
| 1. Wij leerden. | 1. Wij leerden. |
| 2. Gij leerdet. | 2. Gij leerdet. |
| 3. Zij leerden. | 3. Zij leerden. |

**Volmaakte tegenwoordige tijd:****Enkelvoud.**

- |                       |                        |
|-----------------------|------------------------|
| 1. Ik heb geleerd.    | 1. Ik hebbe geleerd.   |
| 2. Gij hebt geleerd.  | 2. Gij hebbet geleerd. |
| 3. Hij heeft geleerd. | 3. Hij hebbe geleerd.  |

**Meervoud.**

- |                        |                        |
|------------------------|------------------------|
| 1. Wij hebben geleerd. | 1. Wij hebben geleerd. |
| 2. Gij hebt geleerd.   | 2. Gij hebbet geleerd. |
| 3. Zij hebben geleerd. | 3. Zij hebben geleerd. |

**Volmaakte verledene tijd.****Enkelvoud.**

- |                      |                        |
|----------------------|------------------------|
| 1. Ik had geleerd.   | 1. Ik hadde geleerd.   |
| 2. Gij hadt geleerd. | 2. Gij haddet geleerd. |
| 3. Hij had geleerd.  | 3. Hij hadde geleerd.  |

**Meervoud.**

- |                        |                        |
|------------------------|------------------------|
| 1. Wij hadden geleerd. | 1. Wij hadden geleerd. |
| 2. Gij hadt geleerd.   | 2. Gij haddet geleerd. |
| 3. Zij hadden geleerd. | 3. Zij hadden geleerd. |

Onvolm. toekomstige tijd. Verleden tijd van den onvolm. toekomstigen tijd, of onvolmaakte voorwaardelijke tijd.

## Enkelvoud.

- |                     |                                |
|---------------------|--------------------------------|
| 1. Ik zal leeren.   | 1. Ik zoude of zou leeren.     |
| 2. Gij zult leeren. | 2. Gij zoudet of zoudt leeren. |
| 3. Hij zal leeren.  | 3. Hij zoude of zou leeren.    |

## Meervoud.

- |                       |                                |
|-----------------------|--------------------------------|
| 1. Wij zullen leeren. | 1. Wij zouden leeren.          |
| 2. Gij zult leeren.   | 2. Gij zoudet of zoudt leeren. |
| 3. Zij zullen leeren. | 3. Zij zouden leeren.          |

Volmaakte toekomstige tijd. Verleden tijd van den volm. toekomstigen tijd, of volmaakte voorwaardelijke tijd.

## Enkelvoud.

- |                             |                                       |
|-----------------------------|---------------------------------------|
| 1. Ik zal geleerd hebben.   | 1. Ik zoude (zou) geleerd hebben.     |
| 2. Gij zult geleerd hebben. | 2. Gij zoudet (zoudt) geleerd hebben. |
| 3. Hij zal geleerd hebben.  | 3. Hij zoude (zou) geleerd hebben.    |

## Meervoud.

- |                               |                                       |
|-------------------------------|---------------------------------------|
| 1. Wij zullen geleerd hebben. | 1. Wij zouden geleerd hebben.         |
| 2. Gij zult geleerd hebben.   | 2. Gij zoudet (zoudt) geleerd hebben. |
| 3. Zij zullen geleerd hebben. | 3. Zij zouden geleerd hebben.         |

## Gebiedende wijs.

## Enkelvoud.

1. Laat mij leeren; laat ik leeren.
2. Leer.
3. Hij leere! Laat hem leeren; laat hij leeren.

## Meervoud.

1. Leeren wij! Laat ons leeren; laten wij leeren.
2. Leert.
3. Zij leeren! Laat hen leeren; laten zij leeren.

## Naamwoordelijke vormen van het werkwoord.

Onbepaald werkw. van den onvolm. tijd.

(Onbepaalde wijs).  
leeren.

Deelwoord

van den onvolm. tijd.

leerende, leerend (bedr. deelw.)

Onbep. werkw. van den volm. tijd.

geleerd hebben.  
geleerd te hebben.

Deelwoord van den volm. tijd.

geleerd (lijdend deelwoord).  
geleerd hebbende.

62. Voorbeeld van *sterke* verbuiging.Het onovergankelijk werkwoord *vallen*.

AANTOONENDE WIJS.

AANVOEGENDE WIJS.

Onvolmaakte teg. tijd.

Enkelvoud.

- |              |                |
|--------------|----------------|
| 1. Ik val.   | 1. Ik valle.   |
| 2. Gij valt. | 2. Gij vallet. |
| 3. Hij valt. | 3. Hij valle.  |

Meervoud.

- |                |                |
|----------------|----------------|
| 1. Wij vallen. | 1. Wij vallen. |
| 2. Gij valt.   | 2. Gij vallet. |
| 3. Zij vallen. | 3. Zij vallen. |

Onvolm. verl. tijd.

Enkelvoud.

- |               |                |
|---------------|----------------|
| 1. Ik viel.   | 1. Ik viele.   |
| 2. Gij vielt. | 2. Gij vielet. |
| 3. Hij viel.  | 3. Hij viele.  |

Meervoud.

- |                |                |
|----------------|----------------|
| 1. Wij vielen. | 1. Wij vielen. |
| 2. Gij vielt.  | 2. Gij vielet. |
| 3. Zij vielen. | 3. Zij vielen. |

Volm. teg. tijd.

Enkelvoud.

- |                       |                       |
|-----------------------|-----------------------|
| 1. Ik ben gevallen.   | 1. Ik zij gevallen.   |
| 2. Gij zijt gevallen. | 2. Gij zijt gevallen. |
| 3. Hij is gevallen.   | 3. Hij zij gevallen.  |

Meervoud.

- |                       |                       |
|-----------------------|-----------------------|
| 1. Wij zijn gevallen. | 1. Wij zijn gevallen. |
| 2. Gij zijt gevallen. | 2. Gij zijt gevallen. |
| 3. Zij zijn gevallen. | 3. Zij zijn gevallen. |

Volm. verl. tijd.

Enkelvoud.

- |                        |                        |
|------------------------|------------------------|
| 1. Ik was gevallen.    | 1. Ik ware gevallen.   |
| 2. Gij waart gevallen. | 2. Gij waret gevallen. |
| 3. Hij was gevallen.   | 3. Hij ware gevallen.  |

## Meervoud.

1. Wij waren gevallen.
2. Gij waart gevallen.
3. Zij waren gevallen.

Onvolm. toek. tijd.

1. Ik zal vallen.
- Enz.

Volm. toek. tijd.

1. Ik zal gevallen zijn.
- Enz.

1. Wij waren gevallen.
2. Gij waret gevallen.
3. Zij waren gevallen.

Verl. tijd van den onv. toek. tijd,  
of onvolm. voorw. tijd.

1. Ik zoude vallen.
- Enz.

Verl. tijd van den volm. toek. tijd,  
of volm. voorw. tijd.

1. Ik zoude gevallen zijn.
- Enz.

## Gebiedende wijs.

## Enkelvoud.

1. Laat mij vallen; laat ik vallen.
2. Val.
3. Hij valle! Laat hem vallen; laat hij vallen.

## Meervoud.

1. Vallen wij! Laat ons vallen; laten wij vallen.
2. Valt.
3. Zij vallen! Laat hen vallen; laten zij vallen.

Naamwoordelijke vormen des werkwoords.

Onbepaald werkw. (onbep. wijs)  
van den onvolm. tijd.  
vallen.

Deelwoord van  
den onvolm. tijd (bedr. deelw.)  
vallende, vallend.

Onbep. werkw. v. d. volm. tijd.  
gevallen zijn.  
gevallen te zijn.

Deelw. van den volm. tijd.  
gevallen (lijd. deelw.)  
gevallen zijnde.

63. Vervoeging van het overgankelijk werkwoord *beloonen* in 't lijdende geslacht.

## AANTOENENDE WIJS.

## AANVOEGENDE WIJS.

Onvolm. teg. tijd.

## Enkelvoud.

1. Ik word beloond.
2. Gij wordt beloond.
3. Hij wordt beloond.

1. Ik worde beloond.
2. Gij wordet beloond.
3. Hij worde beloond.

## Meervoud.

- |                        |                        |
|------------------------|------------------------|
| 1. Wij worden beloond. | 1. Wij worden beloond. |
| 2. Gij wordt beloond.  | 2. Gij wordet beloond. |
| 3. Zij worden beloond. | 3. Zij worden beloond. |

## Onvolm. verl. tijd.

## Enkelvoud.

- |                                 |                                   |
|---------------------------------|-----------------------------------|
| 1. Ik werd of wierd beloond.    | 1. Ik werde of wierde beloond.    |
| 2. Gij werdt of wierdt beloond. | 2. Gij werdet of wierdet beloond. |
| 3. Hij werd of wierd beloond.   | 3. Hij werde of wierde beloond.   |

## Meervoud.

- |                                   |                                   |
|-----------------------------------|-----------------------------------|
| 1. Wij werden of wierden beloond. | 1. Wij werden of wierden beloond. |
| 2. Gij werdt of wierdt beloond.   | 2. Gij werdet of wierdet beloond. |
| 3. Zij werden of wierden beloond. | 3. Zij werden of wierden beloond. |

## Volm. teg. tijd.

## Enkelvoud.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Ik ben beloond, of: ik ben<br>beloond geworden.<br>Enz. | 1. Ik zij beloond, of: ik zij<br>beloond geworden.<br>Enz. |
|--|--|

## Volm. verl. tijd.

## Enkelvoud.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Ik was beloond, of: ik was<br>beloond geworden.<br>Enz. | 1. Ik ware beloond, of: ik ware<br>beloond geworden.<br>Enz. |
|--|--|

## Onvolm. toek. tijd.

Verl. tijd v. d. onvolm. toek. tijd of  
onvolm. voorwaard. tijd.

## Enkelvoud.

- |                                   |                                     |
|-----------------------------------|-------------------------------------|
| 1. Ik zal beloond worden.<br>Enz. | 1. Ik zoude beloond worden.<br>Enz. |
|-----------------------------------|-------------------------------------|

## Volm. toek. tijd.

Verl. tijd v. d. volm. toek. tijd, of  
volm. voorw. tijd.

## Enkelvoud.

- |  |  |
|--|--|
| 1. Ik zal beloond zijn, of: ik<br>zal beloond geworden zijn.<br>Enz. | 1. Ik zoude beloond zijn, of: ik<br>zoude beloond geworden zijn.<br>Enz. |
|--|--|

Verleden volm. teg. tijd.

Voorwaard. volm. verl. tijd.

1. Ik ben beloond geweest.  
Enz.

1. Ik ware beloond geweest.  
Enz.

Gebiedende wijs.

Onvolm. teg. tijd.

Enkelvoud.

1. Laat mij beloond worden; laat ik beloond worden.
2. Wordt beloond.
3. Hij worde beloond! Laat hem beloond worden; laat hij bel. worden.

Meervoud.

1. Laat ons beloond worden; laten wij beloond worden.
2. Wordt beloond.
3. Zij worden beloond! Laat hen bel. worden; laten zij bel. worden.

Volm. teg. tijd.

Enkelvoud.

1. Laat mij beloond zijn; laat ik beloond zijn.
2. Wees beloond.
3. Hij zij beloond! Laat hem beloond zijn; laat hij beloond zijn.

Meervoud.

1. Laat ons beloond zijn; laten wij beloond zijn.
2. Weest beloond, zijt beloond.
3. Laat hen beloond zijn; laten zij beloond zijn.

Naamwoordelijke vormen des werkwoords.

Onbep. werkw. (onbep. wijs)  
van den onvolm. tijd.

Beloond worden.  
Beloond te worden.

Deelwoord  
v. d. onvolm. tijd.

Beloond.  
Beloond zijnde.

Onbep. werkw. v. d. volm. tijd.

Deelw. v. d. volm. tijd.

Beloond zijn, beloond te zijn.

Beloond geworden zijnde.

Beloond geworden zijn, beloond gew. te zijn. Beloond geweest zijnde.



64. *Bijwoorden* dienen om een werkwoord, bijvoegelijk naamwoord of bijwoord nader te bepalen, als: *Hij schrijft fraai; hij schrijft zeer fraai; dit is vrij goed schrift.*

Bijwoorden zijn o. a.: *schoon, schriftelijk, averrechts; bijzonder, al te, zeer; gaarne, te vergeefs, maar; beneden, overal, ergens, af, toe, voorwaarts; nooit, nimmer, heden, 's nachts, altijd; ja, neen; evenwel, enz.*

Men wachte zich voor het gebruiken eener dubbele ontkenning; als: *ik zag hem nergens niet, voor ik zag hem nergens.*

*Ooit en nooit* zien op het verleden en de toekomst; *immer en nimmer* alleen op de toekomst; als: *hij heeft het nooit gedaan; zij zal 't nimmer of nooit doen.*

In *vaakmalen* is 't woordje *vaak* overtollig.

Men schrijve: *hierheen, daarheen, waarheen, ergens heen gaan, ergens heen reizen*; doch daarentegen: *henengaan* (weggaan), *henentrekken*, enz.

66. De *voorzetsels* duiden het punt in ruimte of tijd aan, hetwelk twee voorwerpen ten opzichte van elkander innemen. Zij zijn: *aan, achter, bij, door, in, jegens, met, na, naar, om, onder, op, over, te, tegen, tot, tusschen, uit, van, voor, zonder.*

Enkele bijwoordelijke uitdrukkingen worden als voorzetsels gebruikt, zooals: *aangaande, behalve, behoudens, beneden, betreffende, bezijden, boven, buiten, gedurende, krachtens, langs, luidens, naast, nevens, benevens, niettegenstaande, nopens, omstreeks, omtrent, ongeveer, ondanks, sedert, sinds, spijt, tijdens, trots, volgens, wegens.*

Alle voorzetsels regeren tegenwoordig den vierden naamval. Dat dit vroeger zoo niet was, blijkt nog uit de uitdrukkingen: *binnenslands, ter kerk, ten huize, uitermate, in den bloede, van ouds, tusschen deks, na den eien, enz.*

*Jegens* wordt gewoonlijk in een' gunstigen, vriendschappelijken, *tegen* in een' ongunstigen, vijandelijken zin gebezigd; als: *erbiad jegens zijne ouders; vriendelijk, beleefd, minzaam jegens iedereen; haat tegen de zonde; vijandschap tegen God.* Men zegt liever: *tot of met iemand spreken dan tegen iemand spreken.*

Naar geeft eene richting te kennen; *na* eene opvolging in den tijd of de volgorde; b. v.: *het eene schip zeilde naar het andere; het eene schip zeilde na het andere uit. Hij komt na mij, die vóór mij is geworden.*

Men schrijft *van zijne jeugd af*, of: *van zijne jeugd aan*, doch niet: *van zijne jeugd af aan*.

68. De *voegwoorden* duiden den zamenhang aan, die er tusschen verschillende volzinnen of verschillende deelen van een' volzin bestaat.

Voegwoorden zijn o. a.: *en, ook, noch; maar, doch, nu, dan; of; als, zoodra (als), na (dat); gelijk (als), even (als); naarmate, inzoo verre; zoodat, weshalve; want, omdat, dewijl, vermits; opdat; indien, zoo; ofschoon, hoewel, enz.*

69. *Tusschenwerpsels* zijn klanken zonder bepaalde beteekenis, die men uitbrengt bij zekere gewaarwordingen.

De gebruikelijkste *gevoelsklanken* zijn: *ach! och! o! ei! ha! brrr! ba! foei! ho! hei! heisa! hoera! hoezee! he! hm hm! oei! ai! ah ah! st!*

Men brengt tot deze woordsoort ook klanknabootsingen, als: *tiktak! pief, paf, poef! bom! plomp! bom, bam! krik, krak! boe, boe! klets! klingeling!*

Verder worden als tusschenwerpsels gebruikt: *voort! weg! marsch! halt! stil! kom, kom! komaan!*

70. Men schrijft met eene hoofdletter:

1°. Het eerste woord van elken volzin.

2°. Het eerste woord eener aanhaling: *Jezus zeide: „Heb God lief boven alles en uw' naaste als uzelfen.”*

3°. Het eerste woord van elken versregel.

4°. De eigennamen en eigen-soortnamen: *Amsterdam, Johannes de Dooper, de Alpen, de Franschen, Paschen, Januarij, Herfstmaand, Zondag, Lente, de Dam te Amsterdam, Hendrik de Vierde, Karel de Stoute, enz.*

5°. De bijvoegelijke naamwoorden, die van eigennamen zijn afgeleid: *de Russische taal*, *het Deventer bier*, enz.

6°. De namen van het Opperwezen: *God*, de *Almachtige*, de *Voorzienigheid*, de *Hemel*, de *Alomtegenwoordige*, de *Alwetende*, enz.

7°. De verkortingen van de namen der windstreken, enz., als: Z. W., N. O. — N. B. voor *nota bene* (let wel); P. S. voor *post scriptum* (naschrift); *M. A. de Ruiter*.

8°. Eeretitels en hunne verkortingen, als: *Uwe Majesteit*, *Uwe Excellentie*, *Mijnheer*; Z. M., H. M., Z. K. H., H. K. H., H. H. K. K. H. H., enz.

9°. In brieven de voornaamwoorden van den tweeden persoon.



Uitgaven van S. E. VAN NOOTEN, te *Schoonhozen*.

**J. H. van Dale.** Beknopte Nederlandsche spraak-  
kunst. Een Leerboekje voor de Volksschool. 54 blz.  
20 Cents.

Naar ons inzien heeft de schrijver met practi-  
schen blik zijne taak volbracht. Kort, zeer  
kort, maar rijk aan inhoud, bevat het boekje  
door groote en kleine letter een juiste aan-  
geving van dat, wat vooreerst van buiten  
geleerd, en wat later mondeling behandeld  
moet worden. *Weekblad voor het Onderwijs*.

————— Zinsontleding. Een Leerboekje  
voor de Volksschool. 1e stukje 40 Cts., 2e stukje  
60 Cts.

Wij durven ieder onderwijzer met volle overtuig-  
ing aanraden, kennis te nemen van dit werkje.  
*Nieuwe Bijdragen*. Febr. 1862.

We hebben het boekje met aandacht gelezen;  
't munt uit door helderheid en juistheid van  
voorstelling, terwijl een tal van voorbeelden,  
blijkbaar met groote zorg gekozen, den leer-  
ling genoegzame aanleiding geven, om de ge-  
stelde regels in toepassing te brengen.

*Maandschrift voor Chr. Opv.* 1862.

————— Zinsontleding. Een **BEKNOPT**  
Leerboekje voor de Volksschool. 20 Cents.

**H. Hemkes, Kz.** Naar Buiten! Een Leesboekje  
voor de middelste klasse der scholen. 1e stukje.  
Zesde druk. 72 bladz. 20 Cents.

————— Idem, 2e stukje. Tweede druk.  
20 Cents.

Van het 1e, 2e en 4e werkje wordt aan HH.  
Onderwijzers op franco en rechts-reeksche aanvraag,  
naar een present-exemplaar ter kennismaking toe-  
gezonden.